

Передплата

на «РУСЛАНА» вносить:

в Австрії:

на цілий рік . . . 10 зр. (20 кор.)
на пів року . . . 5 зр. (10 кор.)
на чверть року . . . 2 50 зр. (5 кор.)
на місяць . . . 85 кр. (1 к. 70 с.)

За границею:

на цілий рік . . . 16 рублів
або 36 франків
на пів року . . . 8 рублів
або 18 франків
Поодинокі числа по 8 кр. ав.

РУСЛАН

«Вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: а не возьмеш милости і віри не возьмеш,
бо руске ми серце і віра руска.» — З Русланових псалмів М. Пашкевича.

Виходить у Львові що дня крім неділі і руских свят о год. 6-ій пополудни.
Редакция, адміністрация і експедиция «Руслана» під ч. І. пл. Домбровского (Хорунчини). Експедиция місцева в Агенції Соколовского в пасажі Гавсмана.
Рукописи звертає ся лише на попереднє застереженє. — Реклямації неопечатані вільні від порта. — Оголошеня звичайні приймають ся по ціні 10 кр. від стрічки, а в «Надісланім» 20 кр. від стрічки. Подяки і приватні донесеня по 15 кр. від стрічки.

Змаганя Всенімців.

(X) Всенімецьке сторонництво, розтабрене тепер головно в Чехах, споглядає з великими надіями на розвиток внутрішньо-політичних відносин в Австрії. У послів сего сторонництва є політика властивим ремеслом і способом прожитку і для того они рухливіші як всі инші. При теперішних виборах до чеського сойму сподівають ся они вийти як найчисленніше німецьке сторонництво. Нині вже торгують ся о мандати в краєвім виділі, а що-до деяких мають вже забезпечене. Пораженє, яке они нанесуть сторонництву Прадого, бажають вихіснувати до дальших змагань. Обезпечивши собі верховладу в Чехах, звернуть ся до Австрії горішньої і долішньої і Сирії і там перенесуть свою агітацію. Тут вже також ролі розділені і они наміряють зробити тут німецьким людовцям деякі несподіванки.

Але при всім тим Всенімці не є так одношільним сторонництвом, якби здавало ся. Найвірніших 5—6 творять окремі кружок Шенерера, супротив прихильників Вольфа. Вольф стоїть неперечно на чолі мас в Чехах і є в тій хвилі популярніший як Шенерер. Але він не важить ся ніколи виступити проти Шенерера і приноврює ся у всім до диктату єго. Шенерер знов числить ся з популярністю свого ученика і позваляє собі лише деколи ослабити політику Вольфівського дневникарства якоюсь заявою.

Німецько-радикальні виборці мало дбають про сі різниці між всенімецькими проводирами, на котрих оклики они запрягли, а числять на материяльні користи, які мають для них виплисти по осягненю численних мандатів. «Колісь то буде зовсім інакше, як всенімці будуть горою», так они собі думають. Про подільність або неподільність Чех дбають они мало, а Прадого і людовців побороють в переконаню, що єго політика шкідна Німцям в Чехах. Одначе й у всенімецькім таборі чуто голоси, що сумнівають ся о гаразді, який має сплинути від всевледи Всенімців, а сі голоси відзивають ся головно з фабричних кругів.

Сподівають ся однак, що в інтересі розширення партії, Всенімці перестануть бути такими кінчастими, як доси. Се сподіванє основують передовсім на спосібности Вольфа до політичного поступу і в тім лежить головна сила Вольфівського кружка. Богато говорено про се, що Шенерер не думає кандидувати до сойму. В тій обставині добачають деякі Шенерериянці для себе указку, яке ставище мають зайняти в справі мандатів і они не є склонні тут піти за приказами Вольфівської Ostdeutsche Rundschau. На разі думають здержувати ся, а тим пильніше в тихомолку працювати, і в Габльонці заснувати дневник всенімецький. Так можна там сподівати ся, що найблизші успіхи Всенімців при виборах до чеського сойму викличуть першу опозицію у власнім таборі.

19)

Наталь Вахнянин.

Причинки

до історії рускої справи в Галичині в літах 1848—1870.

Подали ми меморіял крив. Куземского в дословнім перекладі, бо вірно представляє він всі користи, до яких дійшли Русини через політику так звану рутенську, політику оперуючу ся з одної сторони на вічнім кланяню ся міністерству і позакулісовій інтризі, з другої сторони на сліпім антагонізмі й соймі краєвім проти яких-небудь внесень, не дотикаючих навіть справ народних, руских.

Користи ті, як сам меморіял каже, були слідуєчі:

1. Центральне правительство не погадало в 1861., т. є від другої ери конституційної, ані разу о поліпшеню становища Русинів проти більшости соймової;
2. Центральне правительство узглядняло заєдно більше револютуючу польську народність чим льояльну і вірну народність руску;
3. Центральне правительство хотіло знищеня всякого впливу народу руского на розвій конституційного життя в Галичині, вижучи рускому народови — як меморіял каже — руки і ноги;
4. Центральне правительство передавало власть в краю виключно людам, неприхильним народови рускому;
5. Центральне правительство слухало підшептів впливових людей польских проти народу руского і вірило в усі підозріваня, які кидано на духовенство руске;

19)

О. Я. Кониський.

Молодий вік Максима Одиця.

(Хроніка з давноминулого).

Для сього часу Денис був людина доволі освічена: він скінчив в Переяславі семінарію; все, що було друкованого по українськи, чи й по російськи про Україну — він кушовав, перечитував і сам і з о. Алексієм: чимало купували вони і читали й російських книжок. Найдорожша річ в шаховці у Дениса була рукописна «Історія Русовь» Георгія Кониського, переписана ще Іскриним батьком, — на синьому папері. Одиць, побачивши отсю рукопис, аж затрусив ся з радощів заразом і з туги. Він ще до недугу свого чув про сю Історію; чув, що вона була і надрукована та заборонено її продавати. Як же він зрадів тепер! та ба! не на довго! читати не можна.

Искра не дав тій туві довго гнобити Одиця.

— Сьому лиху ми легко поможемо, сказав він: ми з Алексієм охоче ще раз перечитаємо сю золоту книжку, читати-мемо голосно, а ти слухати-меш.

У Одиця лице засіяло; він не тямив себе з радощів, ціловав, обнимав Искру і тулив його до серця. «Історія Русовь» зробила на Одиця такий невимовно глибокий вплив, що він вже до віку не позбув ся його.

Досі Історію рідного краю він знав з підручників Кайданова до Устрялова: Україну він хоча і любив глибоко, без краю, але любив інстинктивно, як діти люблять батька, матір; певніш сказати, він добре не розумів, що значить любити рідну землю, рідний народ; тепер він почув в собі инчу любов, любов свідому; в голві у його наче розвидняло ся: ідеал намальований «козаком в рясі», став йому ясним; він його засвоїв; до иншого ідеалу тоді у його не було ще і не могло бути.

З отцем Алексієм Одиць спізнав ся того-ж вечера, як приїхав до Искри. Ще не сідали вечеряти, як в хату війшов сивобородий, оклековатий пін.

— А мені Бог гостя послав, обізвав ся першим словом Искра.

— Чув, чув, відповідав о. Алексій: Хорунжий хвалив ся мені, що ти украв у мене гостя. Поздоровляю з злодійством... я тебе повітую, підожди.

О. Алексій де в чому скидав ся і на о. Корній, а де в чому на о. Борсука, тільки був більш освічений і більш за них розвинений, чому сприяла, звісно, не школа, а ті книжки, які він перечитав. Він був син козака з Басані; скінчивши семінарію, він став попом у Воскресеньському і з того часу попує; що з семінарії він приятелює з Денисом і за увесь отакий довгий час, вони не то що ні разу не сварили ся, а ні разу не обмінювали ся яким будь прикрим словом.

— Треба-б нам, Денисе, жартовав часом о. Алексій: хоч на своїм віку, хоч перед смертю

посварити ся, а то помремо, не тямлячи, який в тій сварці смак.

Того вечера о. Алексій був якийсь смутний і мало їв.

— Ну бо, поне! не ївуй ся, говорив Искра, їж; добирай стегенце поросятини; їж, бо завтра я прийду тебе обідати. Ти не забудь, що по завтра мої іменини, дак завтра Оришка як заходить ся мити, прибирати, пекти, варити, смажити дак таку сутаню счинити, що про обід годі й думати; з самого ранку треба з двору втікти, а то вона й мені загадає або імбір терти, або перець товкти. Искра налив в шклянку сливянки і додав:

— Торвай, попе, торішня; на ніч добре, щоб блохи не кусали... А ти, Максиме! бери.

Максим подяковав, говорячи, що не вживає.

О. Алексій пив якоесь млаво. Искра до його:

— Мабуть у тебе, попе, чи не ноготь опух; чого ти ніс повісив, наче чиеї смерти доглядавш.

— Таки трохи воно чи не так. У Микити у Шабельника дівка помирає, мабуть досвіту не доживе; ходив причащати.

— Котра се? спитала Оришка: не вже Христа?

— Вона сама.

— Отака молода, отака красуня; при здоровлю; та щож се з нею? Я в неділю бачила її в церкві, така здоровісенька була.

О. Алексій погладив бороду, тяжко зітхнув і мовив:

6. Центральне правительство не звернуло ані разу своєї уваги на голоси «заступників», обявлені в Denkschrift-ax, меморіялах і Beschwerdeschrift-ax;

7. Центральне правительство не підносило протесту проти агітацій при виборах до сойми кравого, намірюючих ще більше відобрати Русинам вплив на жите конституційне;

8. Центральне правительство не потягало до відвічальности тих урядників, котрі при виборах допускали ся неправних надужить в некористь народу руского;

9. Центральне правительство довело до того, що Русини, яко триміліоновий нарід, не мали ані одного заступника свого в радї державній.

Ми з своєї сторони додамо ще до тих користий, що:

1. Центральне правительство не дало ні одного розпорядження, котре би трівало причинило ся до розвою языка руского в школах, судах і урядах;

2. Що всі концесії в користь народу руского заключали ся:

- а) в призволеню лютерії (не війшовшої ще в жите) для інституції «Дому народного»;
- б) в відступленю права накладу книжок шкільних народних Інститутові Ставропигійському;
- в) в посуненю деяких людей на висші становища при урядах і судах;
- г) в вибудованю капітульного дому для крилоса львівського;
- д) в призволеню на заложене банку руського; — а думавмо, більше користий з рутенської політики і сам председатель «Ради руської львівської», котра, виславши звісну депутацию в недавнім часі до міністерства гр. Гогенварта, обертає ся, подібно як і давнійші «заступники», в сігulus vitiosus рутенської політики — що і він не начислить ся нам більше «благодіяній», які довели ся за повні 23 літа жебручому народови рускому.

Коли би дехто нагадав собі які користи, то може такі потайні, за які автор сеї розправи знати не зможе, н. пр.: обіцянка ерекції престола владичого в Станиславові, митра владича в Перемишлях, суфраганство львівське ітд., котрі обіцянки, мусимо додати, не малу ролю відгравали навіть в політиці рутенській, і служили не раз яко средства до змигчення твердої на позір опозиції «заступників».

Цикль політики рутенської кінчить ся по части з меморіялом крил. Куземского. Від р. 1867. до 1870. включно не подаємо ані одного Denkschrift-у. Причиною неврожаю меморіялів було виступлене віцемаршала Юл. Лавров-

ского з провктом до залагодження спорів між-народних в дорозі конституційній, в дорозі по розуміню обох спорячих сторін в соймі кравім.

В біжучім доперва році виступила одна часть інтелігенції рускої пововно на давню дорозу кокетованя з центральним правительством, тая часть, котра скупила ся в товаристві «Ради руської львівської». Она то вислала славне trias до Відня, алішила якусь програму, котра видала ся їй подібною до програми міністерства гр. Гогенварта, і зрадагувала новий меморіал до централів в радї державній, похожий зовсім на давні меморіяли заступників, бо заселений переважно ексцерптами з давнійших Denkschrift-ів.

До чого доборола ся «Рада руська львівська» через свій hocus proeus політичний, всім нам звісно. Депутати вернули з порожніми руками домів, тішили ся як діти словами міністра: «Ihr Programm scheint mit unserem in Einklang zu stehen», покричали собі на надзвичайнім зібраню загальнім «Ради руської» — сим часом наступило іменоване п. Грохольского міністром для Галичини, міністерство уділило більшости соймовій 12 пунктів, розширяючи сим автономію Галичини, і обсадило престіл намісничий гр. Голуховским. От до чого ми добороли ся на підставі рутенської політики через 23 літа. От прихильність центрального правительства, котру заporučав п. Шмерлінг нашим заступникам! От всі користи за те, що давали ся ми уживати централам німецьким за оруде до сіяня незгоди межі обоїма тукравіми народностями!

Дивно, предивно видає ся нам проте, коли по так тяжких і довгих досьвідах, по кількоразовій злуді і пустих обіцянках, находять ся у нас ще люде, котрі осьміляють ся виступати в обороні піднесеня наново рутенської політики яко політики єдиноспасенної для руского народу в Галичині. Не додержувала Польща трактатів з Русею, але в протягу 23 літ не отуманила єї, тільки разів. Лишень безсовісність або політична недозрілість може ниньки захвалювати нам політику сервілістичну славних «заступників» наших. Говорите, що допрошувати ся своїх прав в соймі кравім значить жебрати о ласку польску... А чим же більше відзначаєть ся рутенська політика ваша, як не дурною жебранивою? Хто жадає заporučеня своїх прав народних в дорозі конституційній і за одержані подає руку свою до сьвятої згоди, той є і зістане в очах сьвіта і історії чоловіком чесним, добромисличим і добрим патріотом. Се не жебрак, не засьмітник німецьких централів, а чоловік з почутем достоїнства народного.

(Дальше буде).

Коломийське безголове дійшло до зеніту. Радикали закидують очевидну зраду «Нар. Комітетові», котрий не потвердив кандидатури Дорундяка. — На зборах 30. серпня др. Дудикевич відчитав звісну заяву «Нар. Комітету» (що до Коломиї) з «Дѣла» і покликав ся на неї як на доказ, що народовці кандидатури Дорундяка не попірають, що він отже є лише радикальним кандидатом.

Поступок сей Нар. Комітету називають радикали очевидною зрадою — опираючись на тім, що на зборах 15. серпня поставили також народовці кандидатуру Дорундяка — отже ужили сю кандидатуру за викрут, щоби нікого не ставити против Дудикевича, і тим способом не зразити собі кацапів в иньших повітах. — В виду сеї апостазії Дорундяк уступив, а радикали поставили кандидатом Павла Лаврука сина Семена з Іспаса, а шанси тепер представляють ся так:

Дудикевич стоїть сьвітло і числить на більшість. На зборах 30. серпня над 40 сіл заявило ся за ним. — Головно сьвященники-кацапи за ним шалено агітують. — Пузині вправді круги урядові числять більшість кількох голосів, але се річ незвичайно непевна і Дудикевич евенуально навіть тероризмом перепре себе.

Лаврук виступив на вічу 30. серпня і зискав собі симпатию мужиків, але сили радикалів за слабі, щоби в послідній хвилі повалити старанно підготовану кандидатуру Дудикевича, тимбільше, що народовці, що найбільше, придержують ся байдужної абстиненції. Ситуация стала грізною і безвихідною; який небудь буде єї вислід — для руско-народної справи він буде ударом грому, бо Дудикевич або вийде послом, або мучеником «руської» загальної справи, окружений авреолою посьвяти в «публичній службі», а все те прислужить ся єму добре за рік при виборах до повітової ради.

Виборчий рух.

Народний Комітет затвердив і оголошує дальше кандидатуру на повіт Гусятин: Михайла Петрицкого з Копичинець. В повітах, звідки дося повітові організації не предложили своїх кандидатів Народному Комітетові до затвердження, Народний Комітет полишає справу кандидатур повітовим організаціям. (Розумій, де Нар. Комітет хоче оставити вільну руку кацапам. — Ред.)

Передвиборчі збори в Золочеві з дня 2. вересня прийняли кандидатуру на посла з сільських громад Золочівщини Кіндрата Захарчука, господаря з Ляцкого малого і всі виборці рускі мають на него віддати голоси.

З Ярослава оповіщують:!

Виборці округу ярославского зволять в день вибору посла о 6. годині рано зібрати ся на пляцу церковнім в Ярославі. Помоливши ся в церкві удадуть ся до льокалю виборчого і віддадуть свої голоси на кандидата Василя Бігуса, господаря з Висоцька. — Комітет.

З Городка доносять:

Повідомляє ся всіх Вп. виборців городецкого округу виборчого, що в день вибору посла о 7. годині рано відбуде ся богослуженє в церкві міській, на котре запрошає ся Веч. духовенство в своїми виборцями. По скінченім богослуженю удадуть ся всі виборці разом до салї виборчої. — Комітет виборчий.

В Стрию відбули ся в неділю 1. вересня в сали Народного Дому збори передвиборчі для поставленя кандидатури на посла з міста Стрия. Зібрало ся висше 400 людей, Русинів і значної части Поляків міщан і ремісників. Зібрані однодушно поставили кандидатуру п. Володислава Вариводи, совітника суду в Стрию, і вибрали комітет із 60 членів для переведеня сеї кандидатури.

З Перемишля звернув ся б. посол Стефан Новаковський до намісника з отвертим письмом, а заравом вислав єго дуплікат до президента міністрів д-ра Кербера. Се письмо звучить:

«Ц. к. комісар Боднар заповів при сьвід-

— Згоріла в ямі...
— Не вже і її в яму? Господи! за щож? штала ся Оришка: Христя-ж така покірлава...
— Кирпа — знайде за що...

Кирпа була богатирка пані, вдова, ще не в літах і страх яка ревнива. Давно вона бажала побрати ся вдруге, та женихи — які знали її ревниву вдачу, цурали ся її, а хто не знав — приїде, роздивить ся, розпитаєть ся з людьми тай вазад оглоблі. Кирпу брало зло і зло своє вона зганяла на покоївках. Взагалі з крепаками вона поводи́ла ся не лютю, а з покоївками просто скаженіла і чим більш яка дівчина вродлива з себе, тим більш Кирпа знущала ся з неї: чи вона завдріла дівочій красі, чи кати її знають. Покоївок держала щось чи не 12; різками їх віколи не карала, говорячи, що «на голе тіло соромно дивить ся», а садвила «виновату дівчину на гречку»; становила на горох навколїшки, одягала поторочєю і в такому убранню загадувала гуляти по селу; нарешті карала «ямою з приском». Під самими вікнами її будуару була на дворі яма, завглибки вколїно, завширшки на два, а завдощки на чотири ступні; через яму лежала кладка з дошки, така вузька, що на те, щоб простояти на її 10—15 хвилин, треба було дуже щільно тулити ногу до ноги і не ворухити ся. В яму насипали горячого попелу, часом з приском; «виновату» дівчину роздягали до сорочки; роспїтали її коси і становили на кладку; з обох боків кладки ставали «свьїтлїки», держачи в руках коси покараної; округ

ями стояли покоївки «дружки»; скоро Кирпа подавала знак, «дружки» заводили весільної пісні:

«Під вікном терен тешуть»

коли досьпівають до

«розчещи менї русу косочку»

«свьїтлїки» — облові разом, взявши з коси по три волосини, емикнуть їх в гору. Дівка, хочби яка терпелива, не встоїть на кладці і впаде в яму големи ногами в горячий повіл і заким вилїзе з ями, добре полече ноги. Отака кара постигла і Христю.

Приїздив до Кирпи якийсь жених - драгун, вона її спостерегла, що Христя з ним жєнихала ся...

— Не можна далі сього теріти, гукнув Искра, вдаривши кулаком по столу, коли о. Олексій розповів про Христю: не можна! які ми «дворяне», коли усі отаке знаємо і мовчимо... Треба, давно треба отій Кирпі втерти кирпу.

— А що ви їй вдїєте? усе вона замаже...

Одначе на сей раз не замазала, Христя вмерла, о. Олексій поховав і здавало ся на тому її край; колиж через місяць, чи що, ненадійно набігло слідство з самої Полтави; розкопували Христину могилу, оглядували тіло, а за рік чи що — заборонено Кирпі жити в Воскресєнському і саму її і її маєтности взято в опіку.

(Дальше буде).

